

มิติใหม่ของห้องสมุดชุมชน: แหล่งเรียนรู้และบริการครบวงจร

สมาน อัครภูมิ¹

บทคัดย่อ

ห้องสมุดเป็นคลังข้อมูลและแหล่งเรียนรู้สำคัญของสถานศึกษา ชุมชน ประเทศ และโลก อยากรู้ว่าประเทศไหน หรือสังคมใดให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของประชากร หรือสมาชิกของสังคมหรือไม่นั้น ดูได้จากการให้ความสำคัญกับห้องสมุด และคนใช้ห้องสมุด ผมถือได้ว่าเป็นแฟนพันธุ์แท้ของห้องสมุดและร้านหนังสือคนหนึ่ง ดังนั้นทุกโอกาสที่มีจะต้องเยี่ยมสถานที่สองแห่งนี้เสมอ และในการพาแม่บ้านไปเยี่ยมอาจารย์ ซึ่งเคยเป็นอาสาสมัครเก่าชาวอเมริกันที่เคยสอนเขาเมื่อสี่สิบปีที่แล้วเมื่อสองเดือนที่ผ่านมาถือโอกาสแวะร้านหนังสือหลายแห่ง และห้องสมุดของเมืองที่ไป ซึ่งการไปครั้งนี้คือเมืองซีแอตเทิลกับเมืองเคนเนวิก มลรัฐวอชิงตันนั่นเอง

สิ่งประทับใจที่นำมาเขียนในบทความนี้ก็คือมิติใหม่ของห้องสมุดชุมชนที่เมืองเคนเนวิก ที่เป็นมากกว่าห้องสมุดหรือที่ผมเรียกว่า “แหล่งเรียนรู้และบริการครบวงจร” ดังปรากฏในหัวข้อบทความข้างต้น ส่วนสาระเป็นอย่างไร ผมจะได้นำเสนอต่อไป

Abstract

Libraries are crucial information banks and learning resources of schools, communities, and countries. The library could be used as a yardstick to gauge that nation or society take learning of its people or members seriously or not from the libraries and people using the libraries. The writer is a real fan of libraries and book stores, so the writer usually call at book stores, or visit libraries whenever possible. Two months ago, my wife and I visited her former American Peace Corp Volunteer who taught her some forty years ago, we had chances to visit some book stores and two libraries; one in Seattle and the other in

¹ รองศาสตราจารย์, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี (Associate Professor, Ph.D. Dean of Graduate School, Ratchathani University)

Kennewick, Washington State. The impressions in this article that the writer would like to share were that of new dimension of Kennewick Community Library. It is more than a library, but “A Learning Resource and Total Service Cycle” as what the writer named it as appeared in the title above. Details of the matter shall be presented as follow.

ความนำสู่เรื่อง

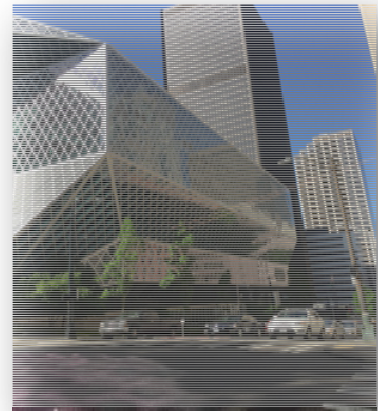
ผมเป็นนักเรียนรู้ชีวิต ทุกสิ่งในโลกคือห้องสมุด การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ข้อจำกัดในความเข้าใจและการเห็นคุณค่าของสิ่งที่เห็นจำกัดวิสัยทัศน์และเป้าหมายในสิ่งที่ทำ และสิ่งที่ต้องการ ห้องสมุดที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ ที่เก็บหนังสือ และสื่อต่างๆ สำหรับผู้สนใจได้มาสืบค้น โดยมีเจ้าหน้าที่คอยจัดการและบริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการ จึงทำให้คนส่วนใหญ่เข้าใจว่านี่คือ ห้องสมุด และหน้าที่ของห้องสมุด Wikipedia (2017) นิยามห้องสมุดไว้ว่า คือ แหล่งสารสนเทศ บริการทรัพยากร สารนิเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร กฤตภาค วัสดุเทป และโทรทัศน์ ซีดีรอม วีซีดี วีดีดี โดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินงาน และมีการบริหารงานตามศาสตร์บรรณารักษ์ อย่างไรก็ตามนักบรรณารักษ์ และนักวิชาการด้านบรรณารักษ์ได้พยายามที่จะพัฒนาทั้งระบบและรูปแบบในการให้บริการห้องสมุดให้หลากหลาย ดึงดูด และเพิ่มความมีชีวิตชีวาในการให้บริการห้องสมุดมากขึ้น เช่น การเพิ่มรูปแบบของแหล่งเก็บข้อมูลและวิธีการให้บริการ รวมทั้งการทำให้ห้องสมุดสภาพเหมือนชีวิตจริงมากขึ้น มีห้องนั่งเล่น มีที่นั่งนอนสำหรับคนง่วง มีที่รับประทานอาหารว่างหรืออาหารสำหรับคนหิว และอื่นๆ แปลว่าบริการเหมือนบ้าน หรือที่เรียกว่า “ห้องสมุดมีชีวิต”

พัฒนาการห้องสมุดมีชีวิตที่นับว่าไปได้ไกลมากคือแนวคิดที่นำใช้ที่ปรากฏในบทความ Living Library (Council of Europe Portal, 2017) โดยนิยามห้องสมุดมีชีวิตว่า แหล่งข้อมูลเพื่อการเรียนรู้แทนที่จะเป็นหนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อออนไลน์ แต่กับเป็น “คนตัวเป็นๆ” ที่เหมือนเวียนกันมาเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาเรียนรู้ นอกจากนื่องค์การห้องสมุดบุคคล หรือ Human Library (Human Library 2017) ได้จัดทำทำเทียบบุคคลที่พร้อมจะให้ข้อมูล และพูดคุยกับผู้ศึกษาค้นคว้าที่จะใช้บริการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบุคคลที่ห้องสมุดจัดให้ ผู้ใช้ห้องสมุดประสงค์จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับใคร เหมือนเลือกหนังสือที่จะอ่าน ก็จองและยืมบุคคลนั้นเสมือนหนึ่งการยืมหนังสือ ซึ่งก็เป็นห้องสมุดอีกแบบหนึ่งที่

น่าสนใจ ส่วนที่ผมไปพบที่ห้องสมุดชุมชนของเมืองเคนเนดิ มลรัฐวอชิงตันนั้นเป็นอีกมิติหนึ่ง ที่อดใจไม่ไหวที่อยากนำเสนอในบทความนี้ ดังที่ตั้งชื่อบทความว่า “มิติใหม่ของห้องสมุดชุมชน: แหล่งเรียนรู้และบริการครบวงจร” ดังจะได้นำเสนอต่อไป

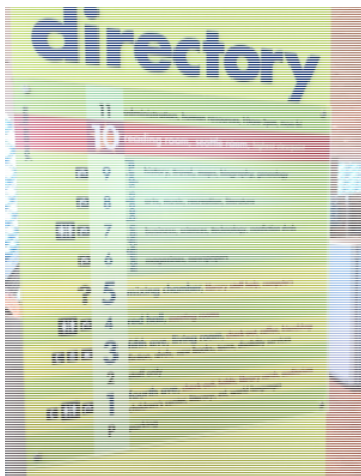
ห้องสมุดเมืองซีแอตเทิล

ห้องสมุดหลายแห่งทั่วโลกกำลังเปลี่ยนรูปแบบการเก็บข้อมูลและองค์ความรู้จากรูปแบบที่เป็นเอกสารมาเป็นรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น นับว่าเป็นวิธีการที่ทันสมัยและประหยัดแหล่งที่เก็บเผยแพร่ และค้นคว้า แต่ห้องสมุดหลายแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งห้องสมุดที่เมืองซีแอตเทิลนี้ด้วย กลับทำในทางตรงกันข้าม คือยังนิยมเก็บข้อมูลและองค์ความรู้ไว้ในรูปแบบของเอกสาร หรือทั้งสองแบบคือเอกสารและอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งๆ ที่ประเทศนี้ก็มีเทคโนโลยีล้ำหน้ากว่าอีกหลายประเทศที่ล้ำทางด้านเทคโนโลยี แต่หลงไหลในเทคโนโลยีสุดๆ

ห้องสมุดเมืองซีแอตเทิลออกแบบสวยงามมาก ตอนแรกผมเข้าใจว่า เป็นศูนย์การค้าหรือไม่ก็ตึกแสดงศิลปะ (ดังภาพ) แต่พอเดินไปทางด้านหน้าจึงรู้ว่าเป็นห้องสมุดของเมือง หลังจากสอบถามว่าให้บริการคนทั่วไปไหม และได้รับคำตอบว่าเป็นบริการสำหรับทุกคน ผมและแม่บ้านจึงเข้าไปชมด้านใน พบว่าเป็นที่รวมหนังสือและสื่อเพื่อการเรียนรู้มากมาย ชั้นล่างที่ยืม ส่ง และให้บริการต่างๆ เกี่ยวกับการใช้บริการห้องสมุด ถ้าอ่านที่นั่น ก็ไม่ต้องทำอะไรค้นหา และศึกษาค้นคว้าได้ตามสบาย แต่ถ้าจะใช้บริการยืมหนังสือ หรือยืมหนังสือและสื่อเพื่อการเรียนรู้จากห้องสมุดอื่นในเครือข่าย ก็ต้องมีบัตรสมาชิก ข้อสังเกตอีกอย่างคือ ห้องสมุดที่นี่ไม่ต้องผ่านกระบวนการตรวจเข้มก่อนเข้าห้องสมุด เหมือนเมืองใหญ่ และแหล่งท่องเที่ยวเหมือนห้องสมุดในกรุงวอชิงตัน หรือที่เมืองนิวยอร์ก ที่ต้องเดินผ่านเครื่องตรวจวัตถุระเบิดเหมือนหนึ่งกำลังจะขึ้นเครื่องบินอย่างโรยารันั้นครับ

ห้องสมุดเมืองซีแอตเทิลเป็นตึก 12 ชั้น ส่วนใหญ่เป็นหนังสือ ข้อมูล และองค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของเอกสาร มีห้องเฉพาะสำหรับหนังสือที่เกี่ยวกับเมืองซีแอตเทิลโดยเฉพาะ มี

ห้องเก็บหนังสือหายาก มีห้องบริการทางหนังสือและข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ สถิติการใช้บริการห้องสมุดอยู่ในระดับมาก และวันที่ผมและแม่บ้านไปเยี่ยมชมห้องสมุดนั้นก็มีผู้มาใช้บริการค่อนข้างมาก ทั้งผู้ใหญ่ นักศึกษา และเด็กที่มาพร้อมผู้ปกครอง ถือได้ว่ามีผู้คนมาใช้ห้องสมุดได้คุ้มค่า และห้องสมุดก็โอโถง สะอาด น่าใช้บริการ เสียตายที่วันนั้นไม่ได้แวะเข้าห้องน้ำว่าเป็นอย่างไร จึงพลาดโอกาสอันสำคัญไป

ความจริงแล้วสาระความรู้มีให้บริการทางอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น Facebook, YouTube, Blog, และอื่นๆ แม้จะมีให้บริการที่ห้องสมุดทั่วไป รวมทั้งการสืบค้นที่ห้องสมุดแห่งนี้ด้วย แต่คนก็ไม่ค่อยนิยมใช้ ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ที่สำคัญคือการสืบค้นสาระความรู้เหล่านี้ทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ววก่อนหน้านี้มาก แค่มือโทรศัพท์สมาร์ทโฟนเครื่องเดียวก็สามารถท่องโลกความรู้ได้ไม่สิ้นสุด เพียงแต่เราจะมีเวลา มีทักษะภาษา และมีความสามารถในการสกัดและเลือกความรู้เหล่านั้นได้อย่างไรเท่านั้น ส่วนประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นคือ ห้องสมุดที่เมืองซีแอตเทิล และหลายแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังคงสั่งสม เก็บรักษา และให้บริการหนังสือและสื่อเพื่อการเรียนรู้ที่เป็นเอกสารและสื่อตัวจริงไว้ ไม่ใช่แปรเปลี่ยนสื่อดิจิทัลกันเสียทั้งหมด ขณะเดียวกันผมก็อยากเรียกร้องให้ห้องสมุดต่างๆ หาทางนำองค์ความรู้ที่เผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ตมาจัดเก็บในรูปแบบของเอกสาร หรือสื่อที่ถาวรกว่าที่จะฝากไว้ในอากาศ แม้ว่าผู้ที่ประดิษฐ์แหล่งเก็บข้อมูลที่เรียกว่า “iCloud” จะมั่นใจขนาดไหนว่าข้อมูลที่เก็บไว้ไม่มีวันสูญหายก็ตาม เรื่องนี้ผมยังหวัหวัระออะไรที่จับต้องไม่ได้ จะยังไม่ไว้วางใจว่ามีอยู่ครับ

ห้องสมุดชุมชนเมืองเคนเนดิก

ผมและแม่บ้านพักและเยี่ยมชมเมืองซีแอตเทิลอยู่หนึ่งสัปดาห์ ก่อนที่อาจารย์เขาจะมารับเราเพื่อเดินทางไปเมืองเคนเนดิก ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ที่เขาอยู่หลังจากเกษียณอายุแล้ว อาจารย์บิลล์ คอนเนอร์ เป็นทนายความที่ประสบผลสำเร็จอีกคนหนึ่งและมีจุดยืนสำคัญคือการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในคดีความที่ลูกความต้องการความช่วยเหลือ

เป็นที่ทราบกันดีว่า ผู้ที่เรียนกฎหมายและเป็นทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นนอกจากจะเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูงแล้ว ยังเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนและรายได้ดีอย่างยิ่ง ผมจึงสงสัยว่าทำไมท่านไม่เข้าเป็นทนายที่เมืองซีแอตเทิล และหลังเกษียณแล้วทำไมไม่ย้ายเข้าไปอยู่เมืองใหญ่ ได้รับคำตอบที่น่าสนใจมากคือ “ความเป็นสังคม” เมืองเล็กมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และคนในชุมชนรู้จักกันเกือบหมด คล้ายกับประเทศไทยเมื่อสี่สิบปีที่แล้ว แม้ว่าความเจริญแบบที่คนปัจจุบันนิยมจะเข้ามาถึงเมืองเคนเน

วิก เหมือนกับเมืองอื่นๆ แต่เมืองนี้ไม่สุขสบายแบบไม่มีแผน คือเมืองนี้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกแบบพอประมาณ ร้านค้าขนาดใหญ่ตั้งอยู่นอกเมือง มีสวนสาธารณะ และที่พักผ่อนกระจายหลายจุดในตัวเมือง ที่สำคัญคือมีห้องสมุดชุมชนที่ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์บริการแบบครบวงจรให้กับสมาชิกของชุมชน ตั้งแต่บริการหนังสือและสื่อเพื่อการศึกษาค้นคว้าพื้นฐานเหมือนห้องสมุดทั่วไป แต่มีเพิ่มขึ้นคือ มีบริการวิดิ

ทัศน์ทั้งที่เป็นสารคดีและบันเทิง มีมุมสำหรับเด็กที่มีอาสาสมัครมาอ่านหนังสือให้เด็กๆ ฟัง มีตารางนัดหมายล่วงหน้าว่าวันไหนใครเป็นอาสาสมัครที่จะมาอ่านหนังสือ และจะอ่านเรื่องอะไร เมื่อถึงเวลาเด็กและผู้ปกครองที่สนใจ ก็มานั่งฟังครับ มีห้องบริการสำหรับอ่านหนังสือสำหรับผู้ต้องการห้องเงียบสำหรับอ่านหนังสือ โดยเฉพาะนักเรียนที่บ้านไม่มีห้องสำหรับศึกษาค้นคว้า หรืออ่านหนังสือ มีห้องประชุมกลุ่มย่อย ห้องสัมมนา รวมทั้งห้องจัดงานแต่งงาน โดยมีบริการบาทหลวงทำพิธีให้ด้วย และมีบริการจัดงานเลี้ยงฉลองแต่งงานก็ยังได้

นอกจากบริการเหล่านี้แล้วยังมีสวนสาธารณะที่ประดับด้วยดอกไม้นานาพันธุ์เพื่อให้

ประชาชนได้มาเดินเล่น ผักผ่อน หรือปิกนิก ก็ยังได้ วันนั้นทั้งอาจารย์ ภรรยาของอาจารย์ แม่บ้านของผม และผมเที่ยวเพลินเลยครับ จนมาสะดุดตาเข้ากับสวนผัก ตอนแรกก็เข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของสวนสาธารณะ แต่ที่แปลกใจคือมันเป็นสวนผัก หลังจากสอบถามจึงได้ความว่าเป็นแปลงสาธิตการเกษตรของเมือง โดยมี

ครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา หรือประถมศึกษา หรืออาจารย์ด้านเกษตรกรรม หรือชาวนา ชาวสวนที่ประสบผลสำเร็จและต้องการจะสอนคนอื่นในการทำการเกษตร ก็จะได้แปลงสาธิต ของตนเอง มีตารางที่จะมาแปลงเป็นระยะ สำหรับผู้สนใจที่อยากจะมาเรียนรู้โดยตรงจาก เจ้าของแปลงผักสาธิต นับว่าเป็นห้องสมุดมีชีวิตและแปลกกว่าที่เคยพบเห็นมา และที่น่าสนใจ ไปกว่านั้นคือเมื่อผมถามว่าใครเป็นคนใช้ผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรสาธิต คำตอบก็คือ “นำไปบริจาคให้กับศูนย์บริการคนจรจัดในเมือง” เมื่อเป็นอย่างนี้จะไม่ถือว่าเป็นห้องสมุดที่ แปลกไปกว่าห้องสมุดทั่วไปได้อย่างไร ผมจึงให้ชื่อว่าเป็น “แหล่งเรียนรู้และบริการครบวงจร” ครับ

แปลงสาธิตเกษตรชุมชน

บทสรุปและความเห็นท้ายบท

บทสรุปพบในโอกาสที่ได้ไปเมืองซีแอตเทิลและเมืองเคนเนวิก มลรัฐวอชิงตันในครั้งนี้ ทำให้ผมเห็นภาพของชุมชนชาวอเมริกัน โดยเฉพาะในเมืองที่ยังรักษาความเป็นชุมชนของตน อยู่ได้นั้นยังเป็นแบบอย่างของ “การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการทำให้ชุมชนเป็นที่น่า อยู่สำหรับทุกคน และทำให้รัฐบาลท้องถิ่นเป็นหน่วยบริการที่ทำเพื่อประชาชนของตนอย่าง

แท้จริงอยู่” ไม่ว่าจะเป็นบริการห้องสมุดทั้งสองแห่งที่ผมได้สัมผัสที่นำเสนอไปข้างต้น หรือสวัสดิการอื่นที่รัฐจัดบริการ หรือสนับสนุนให้เอกชนดำเนินการเพื่อให้บริการแก่ประชาชน หรือผู้มาเยือน เช่น บริการแหล่งนันทนาการของเมือง ไม่ว่าจะเป็นชิงช้าสวรรค์ ที่จัดสวนสนุก (เหมือนงานวัด) สวนสาธารณะ รถโดยสารสาธารณะ ตลอดจนเรือข้ามฟากระหว่างเกาะต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นบริการที่ได้มาตรฐาน สะดวก และปลอดภัย โดยไม่คิดว่ารัฐจะขาดทุนหรือได้กำไร เพราะจริงๆ แล้วเงินที่รัฐนำมาลงทุน หรือสนับสนุนการลงทุนของเอกชนเพื่อให้บริการแก่ประชาชนนั้นก็คือภาษีของประชาชน ทั้งภาษีทางตรง (ที่เสียภาษีให้รัฐ) หรือภาษีทางอ้อม (ที่จ่ายผ่านการบวกเข้ากับภาษีการค้าและบริการต่างๆ) นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ที่ชื่นชมบ้านเมืองอื่น ก็ไม่ได้แปลว่าผมอยากจะไปอยู่ที่นั่น ผมยังชอบและอยากอยู่ที่ประเทศไทยไปตลอดชีวิตนี้ เพราะนี่คือบ้านเกิดของผม แต่ก็ได้แต่เฝ้าหวังว่าหน่วยงานของรัฐและผู้มีอำนาจในการบริหารหน่วยงานของรัฐจะสำนึกว่าเงินบริหารบ้านเมืองและเงินเดือนที่ท่านได้รับทุกเดือนนั้นคือเงินภาษีของประชาชนที่เป็นเจ้าของประเทศเช่นเดียวกันกับท่าน และท่านทั้งหลายคือลูกจ้าง และประชาชนคือนายครับ

เอกสารอ้างอิง

Council of Europe Portal. (2017). Living Library. Retrieved from

<https://coe.int/en/web/youth/living-library>, on August 10, 2017.

Human Library. (2017). Retrieved from <https://humanlibrary.org>., on August 10, 2017.

Wikipedia. (2017). ห้องสมุด. Retrieved from <https://th.m.wikipedia.org/wiki/ห้องสมุด>, on August 10, 2017.